

Ärende: VN/3796/2023/

Ålandsarbetsgruppens 2023 betänkande med utredning av vissa frågeställningar i anslutning till Ålands självstyrelse i utveckling

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Justitieministeriet har berett högsta förvaltningsdomstolen tillfälle att uttala sig om ett betänkande av Ålandsarbetsgruppen 2023, rubricerat Utredning av vissa frågeställningar i anslutning till Ålands självstyrelse i utveckling (Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden, 2024:37).

I arbetsgruppens betänkande behandlas särskilt frågeställningar som gäller förhållandet mellan grundlagen och självstyrelselagen. Av betänkande framgår att det förelegat delade meningar i fråga om de förslag som presenteras i betänkandet och att tidsramen för arbetet varit begränsad. Av betänkandet är följaktligen inte enkelt att utläsa vilka delar som avser mer konkreta förslag och vilka delar snarare bör förstås som idéer samt hur de olika alternativa ändringsförslagen förhåller sig till varandra. Högsta förvaltningsdomstolen har därför granskat betänkandet mer generellt och uttalar sig i syfte att stöda en fortsatt beredning av självstyrelselagsreformen och de centrala frågeställningarna.

Betänkandet belyser självstyrelselagens i olika avseenden komplexa förhållande till grundlagen. Behovet att förtydliga eller åtminstone mer öppet beskriva självstyrets statsförfattningsrättsliga ställning i självstyrelselagen kan i sig bedömas vara befogat. Avsikten är härvid särskilt att säkerställa att rikets kompetens att stifta och ändra grundlag inte underminerar landskapets materiella lagstiftningskompetenser. I betänkandet har identifierats flera alternativa förslag i syfte att utveckla självstyrelselagen i detta syfte. Kontexten är mångfacetterad och delikat, och det är således förstaeligt att arbetsgruppens egen analys av dessa alternativ endast är preliminär.

Högsta förvaltningsdomstolen kan omöjligt omfatta ett sådant lagstiftningsalternativ där rättssubjekt inom landskapets lagstiftningsmakt inte garanteras konstitutionella grundläggande fri- och rättigheter. Flera av de alternativ som presenteras i betänkandet förefaller innefatta eller indirekt föranleda ett dylikt resultat. Frågeställningen har i betänkandet granskats närmast ur

synpunkt av fördelningen av lagstiftningskompetens mellan riket och landskapet, då den emellertid också i högsta grad berör förhållandet mellan den offentliga makten och individen. En rättsstatlig förutsättning är att de grundläggande fri- och rättigheterna garanterats konstitutionellt oavsett om det är riksdagen eller lagtinget som svarar för att förverkliga dem genom vanlig lag.

Den fortsatta beredningen borde enligt högsta förvaltningsdomstolens mening fokusera enbart på lagstiftningsalternativ där garantierna för självstyret utvecklas utan att försvaga individens konstitutionella ställning i förhållande till den offentliga makten.

Betänkandet innefattar ett förslag till bestämmelse om självstyrelselagens företräde. Också detta förslag har sin bakgrund i behovet att föreskriva mer uttryckliga garantier för självstyret i självstyrelselagen. Högsta förvaltningsdomstolen finner dock analogin till 106 § i grundlagen illa lämpad för ändamålet. Självstyrelselagen och den delade lagstiftningskompetensen innebär att det regelbundet och rutinmässigt uppkommer situationer, där myndigheter gör val av och ger företräde åt den tillämpliga lagstiftningen i enlighet med fördelningen av lagstiftningsbehörighet i självstyrelselagen. Detta är en etablerad och ofrånkomlig följd av självstyrelsen, och trots den särskilda kontexten sker dess lagval i enlighet med ordinarie rättskällevärd, i de flesta fall dessutom helt implicit utan behov att ens notera den av de parallella rättsordningarna som lämnas utan tillämpning. Den föreslagna bestämmelsen om domstolsbefogenhet ter sig i detta avseende obehövlig och missvisande. Inte heller förhållandet mellan självstyrelselagen och grundlagen ter sig lämpat för reglering genom en bestämmelse av föreslagen natur.

I betänkandet behandlas också efterhandskontrollen av landskapslagar och i detta sammanhang berörs ett tidigare förslag om att bredda sakkunskapen i efterhandskontrollen genom att utlåandet till republikens president skulle ges av de högsta domstolarna gemensamt i en blandad sammansättning. Högsta förvaltningsdomstolen omfattar fortsättningsvis detta förslag.

Utlåandet har beretts av justitieråden Petri Helander och Emil Waris samt kanslichef Jenny Rebold och det har behandlats i högsta förvaltningsdomstolens kanslisession 10.2.2025.

President Kari Kuusiniemi

Kanslichef Jenny Rebold

Tukiainen Elina
Korkein hallinto-oikeus